OIKEUSMINISTERIÖ

LAUSUNTO

Oikeushallinto-osasto
Kansainvälisen oikeudenhoidon yksikkö
Hallitussihteeri Taina Neira

21.11.2018

Hallintovaliokunta 22.11.2018 klo 12:15

HE 164/2018

1. Yleistä

Hallituksen esitys koskee siviilihenkilöstön osallistumisesta kriisinhallintaan annetun lain, Pelastusopistosta annetun lain sekä tapaturman ja palvelussairauden korvaamisesta kriisinhallintatehtävissä annetun lain muuttamista.

Lain tarkoitukseen (1 §) on lisätty ”oikeusvaltion ja muiden keskeisten yhteiskunnan toimintojen luominen ja palauttaminen, rauhan ja vakauden ylläpitäminen sekä muiden näihin verrattavien toimien toteuttaminen”. Säännös kuvaa näin tarkemmin siviilikriisinhallinnan ydintehtäviä (kuten julkisen hallinnon, oikeusvaltion periaatteiden, ihmisoikeuksien ja demokratian vahvistaminen).

Kriisinhallintakeskuksen (4 a §) hallinnollinen siirto sisäministeriön yhteydessä toimivaksi erillisyksiköksi ja siirtäminen Kuopiosta Helsinkiin helpottaa oikeusministeriön asiantuntijoiden ja hallinnonalan siviilikriisinhallinta-asioita hoitavien virkamiesten osallistumista kriisinhallintakeskuksen tilaisuuksiin sekä matalan kynnyksen yhteistyötä.

2. Palvelussuhteen ehdoista

Pykälän 7 säännökset työnantajan velvollisuudesta myöntää vapautusta työstä tai palkatonta virkavapautta, kieltoa päättää työsuhde tai irtisanoa työsuhde sekä henkilön oikeudesta palata työsuhteeseen ehdotetaan laajennettavaksi koskemaan palvelussuhteen lisäksi Kriisinhallintakeskuksen järjestämää siviilikriisinhallinnan peruskoulutusta ja palvelussuhdetta edeltävää perehdytyskoulutusta. Työnantaja voisi nykyiseen tapaan sallia henkilön osallistua niihin esimerkiksi työajalla. Uudistus edistää kurssille hakeutumista, antaa viestin työantajalle koulutuksen tärkeydestä ja asettaa hakijat yhdenmukaiseen asemaan työnantajasta riippumatta.

Onnistuneena voidaan pitää myös ehdotettuja asunto-, koulutus- ja päivähoitokorvauksia (14 a-c §). Kriisinhallintatehtävien houkuttelevuuden ja ulkomailla palvelevien suomalaisten yhdenvertaisuuden näkökulmasta on hyvä, että korvauksia yhdenmukaistetaan vastaavien, ei-kriisinhallintamenoista rahoitettavien sihteeristöpaikkoja koskevien korvausten kanssa. Kannatettavaa on erityisesti naisten osallistumisen tukeminen ja kriisinhallintatehtäviin työllistymisedellytysten parantaminen. Korvaukset

ovat tarpeen, jotta myös perheelliset henkilöt voisivat hakea näihin vaikuttavuudeltaan tärkeisiin siviilikriisinhallinnan tehtäviin. Tavoitteena on, että tehtäviin voidaan esittää ehdolle mahdollisimman päteviä henkilöitä.

On hyvä, että työ- ja virkasuhdetaustaisten irtisanomista koskevat ehdot ovat yhtenäiset ja selkeät (16 §). Taustatyönantajasta riippumatta henkilöillä tulee olla samat oikeudet.

3. Asiantuntijarekisteriä koskevat huomiot

Esityksen mukaan lakiehdotuksessa tarkoitettu henkilötietojen käsittely ei automaattisesti kuulu EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen soveltamisalaan, mutta tietosuoja-asetus on kansallisesti laajennettu koskemaan eräiltä osin myös EU-oikeuden ulkopuolelle jäävää toimintaa. Perustuslakivaliokunta on todennut, että tietosuoja-asetus on EU:n säädös, joka on kaikilta osiltaan velvoittava ja jota sovelletaan sellaisenaan kaikissa jäsenvaltioissa. Euroopan unionin tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan unionin lainsäädäntö on ensisijaista suhteessa kansallisiin säännöksiin oikeuskäytännössä määriteltyjen edellytysten mukaisesti (PeVL 1/2018 vp).

Perustuslakivaliokunta on kuitenkin esittänyt huomioita unionin lainsäädännön ja kansallisen lainsäädännön suhteesta. Valiokunta on aiemmassa tulkintakäytännössään pitänyt tärkeänä, että siltä osin kuin Euroopan unionin lainsäädäntö edellyttää kansallista sääntelyä tai mahdollistaa sen, tätä kansallista liikkumavaraa käytettäessä otetaan huomioon perus- ja ihmisoikeuksista seuraavat vaatimukset (ks. PeVL 25/2005 vp). Valiokunnan mielestä tietosuoja-asetuksen yksityiskohtainen sääntely, jota tulkitaan ja sovelletaan EU:n perusoikeuskirjassa turvattujen oikeuksien mukaisesti, muodostaa yleensä riittävän säännöspohjan myös perustuslain 10 §:ssä turvatun yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta. Perustuslakivaliokunnan mielestä henkilötietojen suoja tulee jatkossa turvata ensisijaisesti yleisen tietosuoja-asetuksen ja säädettävän kansallisen yleislainsäädännön nojalla. (PeVL 14/2018 vp, s. 4) Eduskunta on 13.11.2018 hyväksynyt yleistä tietosuoja-asetusta täydentävän tietosuojalain hallintovaliokunnan mietinnön mukaisena (PTK 113/2018/14 vp; HaVM 13/2018 vp).

Perustuslakivaliokunta on myös katsonut, että sääntelyn selkeyden vuoksi kansallisen erityislainsäädännön säätämiseen tulee jatkossa suhtautua pidättyvästi ja rajata sellainen säätäminen vain välttämättömään tietosuoja-asetuksen antaman kansallisen liikkumavaran puitteissa. Perustuslakivaliokunnan mielestä on kuitenkin selvää, että erityislainsäädännön tarpeellisuutta on arvioitava myös tietosuoja-asetuksenkin edellyttämän riskiperustaisen lähestymistavan mukaisesti kiinnittämällä huomiota tietojen käsittelyn aiheuttamiin uhkiin ja riskeihin. Mitä korkeampi riski käsittelystä aiheutuu luonnollisen henkilön oikeuksille ja vapauksille, sitä perustellumpaa on yksityiskohtaisempi sääntely. Tällä seikalla on erityistä merkitystä arkaluonteisten tietojen käsittelyn osalta. (PeVL 14/2018 vp, s. 5)

Tietosuoja-asetusta tarkentava kansallinen lainsäädäntö on mahdollista, kun henkilötietojen käsittely perustuu 6 artiklan 1 kohdan c tai e alakohtaan, eli silloin, kun käsittely on tarpeen rekisterinpitäjän lakisääteisen velvoitteen noudattamiseksi, tai kun käsittely on tarpeen yleistä etua koskevan tehtävän suorittamiseksi tai rekisterinpitäjälle kuuluvan julkisen vallan käyttämiseksi. Tarkentava lainsäädäntö voi sisältää erityisiä säännöksiä tietosuoja-asetuksen säännösten soveltamisen mukauttamiseksi, muun muassa käsittelyn lainmukaisuutta koskevia edellytyksiä, käsiteltävien tietojen tyyppiä, rekisteröityjä, säilytysaikoja, käyttötarkoitussidonnaisuutta ja käsittelytoimia koskevia säännöksiä. Esitysluonnoksessa on asianmukaisesti pyritty karsimaan yleisen tietosuoja-asetuksen kanssa päällekkäistä

sääntelyä ja täydentämään sitä vain rajallisesti. Henkilöllä on yleisen tietosuoja-asetuksen mukaan oikeus muun muassa saada pääsy tietoihin, oikeus tietojen oikaisemiseen ja poistamiseen sekä oikeus käsittelyn rajoittamiseen.

Esityksen 19 §:n tietojen luovuttamisen osalta on nyt otettu huomioon 18 §:n mukaisesti rekisteriin talletettavien henkilötunnuksen ja terveydentilaa koskevat tiedot (allergiat, veriryhmät ja rokotteet), huomioiden myös henkilötunnuksen käsittelyn sekä yleisen tietosuoja-asetuksen 9 artiklan ja eduskunnan hyväksymän tietosuojalain säännökset erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien henkilötietojen käsittelystä. Säännöksen yksityiskohtaisia perusteluja on tarkennettu tietosuoja-asetuksen 9 artiklan mukaisesti henkilötietojen käsittelyn oikeusperusteen osalta. Henkilön terveystietojen tallentamiselle ja luovuttamiselle on asetettu korotettu kynnys ja tietojen tallentamisen ja luovuttamisen tarkoituksena on varmistaa henkilön työturvallisuus.

Esityksessä ehdotetaan pidennettäväksi asiantuntijarekisteriin tallennettujen tietojen säilytysaikaa. Ehdotettu 20 §:n säilytysajan pidennys on perusteltu asianmukaisesti yksityiskohtaisissa perusteluissa. Tältä osin on kuitenkin syytä kiinnittää huomiota siihen, että ehdotettu uusi säilytysaika on verrattain pitkä ja säilytysajan pidennys on merkityksellinen perustuslain 10 §:n mukaisen yksityiselämän suojan kannalta.